

## Spis treści

|                                                                                                                                     |           |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| Przedmowa (Marian Kallas) .....                                                                                                     | 11        |
| Wstęp (Arkadiusz Bereza, Grzegorz Smyk, Wiesław P. Tekely,<br>Andrzej Wrzyszczyk) .....                                             | 13        |
| Wykaz skrótów .....                                                                                                                 | 16        |
| <b>A. Kształtowanie się ustroju administracyjnego w Polsce<br/>w latach 1764–1795 (Wiesław P. Tekely, Andrzej Wrzyszczyk) .....</b> | <b>17</b> |
| <b>A.1. Podstawy ustroju państwa .....</b>                                                                                          | <b>19</b> |
| 1. Prawa kardynalne z roku 1768 .....                                                                                               | 19        |
| 2. Prawa kardynalne z roku 1775 .....                                                                                               | 26        |
| 3. Konstytucja 3 maja z roku 1791 .....                                                                                             | 28        |
| 4. Prawo o sejmikach z roku 1791 .....                                                                                              | 36        |
| 5. Ustawa o miastach królewskich z roku 1791 .....                                                                                  | 47        |
| 6. Prawa kardynalne z roku 1793 .....                                                                                               | 52        |
| <b>A.2. Reformy administracji centralnej .....</b>                                                                                  | <b>57</b> |
| 7. Konstytucja sejmowa z roku 1764 o utworzeniu Komisji Skarbu Koronnego .....                                                      | 57        |
| 8. Konstytucja sejmowa z roku 1764 o utworzeniu Komisji Wojskowej .....                                                             | 60        |
| 9. Konstytucja sejmowa z roku 1773 o utworzeniu Komisji Edukacji Narodowej .....                                                    | 62        |
| 10. Konstytucja sejmowa z roku 1775 o utworzeniu Rady Nieustającej .....                                                            | 64        |

|                                                                                                                                  |            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| 11. Ustawa sejmowa z roku 1791 o utworzeniu Straży Praw .....                                                                    | 73         |
| 12. Powołanie Rady Najwyższej Narodowej w roku 1794 .....                                                                        | 78         |
| <b>A.3. Podział kraju i administracja terytorialna .....</b>                                                                     | <b>82</b>  |
| 13. Ustanowienie komisji porządkowych cywilno-wojskowych w roku 1789 .....                                                       | 82         |
| 14. Podział terytorialny z roku 1793 .....                                                                                       | 87         |
| 15. Powołanie dozorów w roku 1794 .....                                                                                          | 90         |
| <b>B. Administracja na ziemiach polskich w czasie zaborów</b><br>( <i>Wiesław P. Tekely, Andrzej Wrzyszczyński</i> ) .....       | <b>97</b>  |
| <b>B.1. Podstawy ustroju państwa .....</b>                                                                                       | <b>99</b>  |
| 16. Konstytucja Księstwa Warszawskiego z roku 1807 .....                                                                         | 99         |
| 17. Konstytucja Królestwa Polskiego z roku 1815 .....                                                                            | 106        |
| 18. Statut Organiczny Królestwa Polskiego z roku 1832 .....                                                                      | 118        |
| 19. Konstytucja Rzeczypospolitej Krakowskiej z roku 1815 .....                                                                   | 125        |
| 20. Konstytucja Rzeczypospolitej Krakowskiej z roku 1818 .....                                                                   | 129        |
| 21. Konstytucja Rzeczypospolitej Krakowskiej z roku 1833 .....                                                                   | 136        |
| 22. Statut krajowy dla Galicji z roku 1861 .....                                                                                 | 140        |
| <b>B.2. Administracja centralna .....</b>                                                                                        | <b>147</b> |
| 23. Ustanowienie Komisji Rządzącej w roku 1807 .....                                                                             | 147        |
| 24. Organizacja Rady Ministrów w Księstwie Warszawskim z roku 1807 .....                                                         | 148        |
| 25. Kompetencje ministrów w Księstwie Warszawskim (dekret z roku 1808) .....                                                     | 148        |
| 26. Organizacja administracji resortowej w Królestwie Polskim .....                                                              | 155        |
| 27. Pełnomocnictwo dla namiestnika Królestwa Polskiego z roku 1818 .....                                                         | 159        |
| 28. Powołanie III Rady Stanu Królestwa Polskiego w roku 1861 .....                                                               | 161        |
| 29. Reorganizacja urzędu namiestnika w Królestwie Polskim z roku 1862 .....                                                      | 162        |
| 30. Powołanie Komitetu Urządzającego w Królestwie Polskim w roku 1864 .....                                                      | 164        |
| <b>B.3. Podziały terytorialne, administracja lokalna i samorząd .....</b>                                                        | <b>167</b> |
| 31. Podział terytorialny Księstwa Warszawskiego z roku 1807 .....                                                                | 167        |
| 32. Urząd prefekta w Księstwie Warszawskim .....                                                                                 | 172        |
| 33. Organizacja prefektur w Księstwie Warszawskim z roku 1809 .....                                                              | 179        |
| 34. Rozszerzenie terytorium Księstwa Warszawskiego w roku 1810 .....                                                             | 182        |
| 35. Podział terytorialny Królestwa Polskiego z roku 1816 .....                                                                   | 183        |
| 36. Wprowadzenie guberni w Królestwie Polskim w roku 1837 .....                                                                  | 187        |
| 37. Organizacja gminy wiejskiej w Królestwie Polskim w roku 1864 .....                                                           | 188        |
| 38. Reorganizacja podziału terytorialnego oraz administracji gubernialnej<br>i powiatowej w Królestwie Polskim z roku 1866 ..... | 195        |
| 39. Powstanie Wielkiego Księstwa Poznańskiego (patent królewski i odezwa do<br>mieszkańców z roku 1815) .....                    | 203        |
| 40. Organizacja gminy w Wielkim Księstwie Poznańskim z roku 1833 .....                                                           | 205        |
| 41. Organizacja Komisji Włościańskiej w Rzeczypospolitej Krakowskiej .....                                                       | 206        |
| 42. Administracja powiatowa w Galicji w dobie autonomicznej .....                                                                | 207        |

|                                                                                                                                                            |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>B.4. Sądownictwo administracyjne</b>                                                                                                                    | 215 |
| 43. Rada Stanu w Księstwie Warszawskim (dekret z roku 1810)                                                                                                | 215 |
| 44. Rola Prokuratury Generalnej w sądownictwie administracyjnym Królestwa Polskiego                                                                        | 220 |
| 45. Komisje wojewódzkie jako sądy administracyjne w Królestwie Polskim                                                                                     | 221 |
| 46. Organizacja III Rady Stanu Królestwa Polskiego z roku 1861                                                                                             | 223 |
| 47. Ustanowienie Trybunału Administracyjnego w Austrii                                                                                                     | 227 |
| <b>C. Administracja II Rzeczypospolitej (Grzegorz Smyk)</b>                                                                                                | 231 |
| <b>C.1. Podstawy organizacji państwa</b>                                                                                                                   | 233 |
| 48. Orędzie Rady Regencyjnej z 14 listopada 1918 r. w przedmiocie przekazania najwyższej władzy państwowej Józefowi Piłsudskiemu                           | 233 |
| 49. Dekret z 22 listopada 1918 r. o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej                                                                  | 234 |
| 50. Uchwała Sejmu z 20 lutego 1919 r. o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa                                   | 235 |
| 51. Ustawa z 17 marca 1921 r. Konstytucja Rzeczypospolitej                                                                                                 | 235 |
| 52. Ustawa z 2 sierpnia 1926 r. zmieniająca i uzupełniająca konstytucję Rzeczypospolitej z 17 marca 1921 r.                                                | 250 |
| 53. Ustawa z 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta RP do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy                                                       | 253 |
| 54. Ustawa Konstytucyjna z 23 kwietnia 1935 r.                                                                                                             | 254 |
| <b>C.2. Administracja centralna</b>                                                                                                                        | 269 |
| 55. Dekret Rady Regencyjnej z 3 stycznia 1918 r. o tymczasowej organizacji władz naczelnych w Królestwie Polskim                                           | 269 |
| 56. Rozporządzenie Rady Ministrów z 18 marca 1921 r. w przedmiocie statutów organizacyjnych ministerstw i urzędów centralnych                              | 274 |
| 57. Rozporządzenie Rady Ministrów z 25 sierpnia 1926 r. w sprawie zasad organizacji i urzędowania ministerstw                                              | 276 |
| 58. Uchwała Rady Ministrów z 12 grudnia 1930 r. w sprawie statutu organizacyjnego Prezydium Rady Ministrów                                                 | 282 |
| <b>C.3. Podziały terytorialne, administracja lokalna i samorząd</b>                                                                                        | 285 |
| 59. Dekret Naczelnika Państwa z 10 stycznia 1919 r. Statut Komisji Rządzącej dla Galicji i Śląska Cieszyńskiego oraz Górnej Orawy i Spiszu                 | 285 |
| 60. Rozporządzenie Rady Ministrów z 7 marca 1919 r. w przedmiocie administracji państwowej w Galicji                                                       | 287 |
| 61. Rozkaz Naczelnego Wodza Wojsk Polskich z 12 maja 1919 r. dotyczący organizacji zarządu cywilnego na obszarach wschodnich zajętych przez wojska polskie | 287 |
| 62. Ustawa z 1 sierpnia 1919 r. o tymczasowej organizacji zarządu byłej dzielnicy pruskiej                                                                 | 289 |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |            |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| 63. Ustawa tymczasowa z 2 sierpnia 1919 r. o organizacji władz administracyjnych II instancji .....                                                                                                                                                                                                                                      | 292        |
| 64. Rozporządzenie Rady Ministrów z 28 sierpnia 1919 r. o tymczasowej organizacji powiatowych władz administracyjnych I instancji na obszarze byłego zaboru rosyjskiego .....                                                                                                                                                            | 294        |
| 65. Rozporządzenie wykonawcze Rady Ministrów z 13 listopada 1919 r. określające zasady zespolenia urzędów i organów powiatowej administracji państwowej ...                                                                                                                                                                              | 295        |
| 66. Rozporządzenie wykonawcze Rady Ministrów z 13 listopada 1919 r. o tymczasowej organizacji powiatowych władz administracyjnych I instancji na obszarze byłego zaboru rosyjskiego .....                                                                                                                                                | 297        |
| 67. Ustawa Konstytucyjna z 15 lipca 1920 r. Statut Organiczny województwa śląskiego .....                                                                                                                                                                                                                                                | 300        |
| 68. Dekret Naczelnego Dowódcy Wojsk Litwy Środkowej nr 25 z 23 listopada 1920 r. o organizacji i kompetencjach Tymczasowej Komisji Rządzącej Litwy Środkowej i jej departamentów .....                                                                                                                                                   | 307        |
| 69. Ustawa z 3 grudnia 1920 r. o tymczasowej organizacji władz administracyjnych II instancji na obszarze byłego Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim oraz na wchodzących w skład Rzeczypospolitej Polskiej obszarach Spiszu i Orawy .....                                                                       | 309        |
| 70. Rozporządzenie Rady Ministrów z 31 października 1921 r. w przedmiocie zmiany w przepisach prawnych o organizacji władz administracyjnych I instancji, obowiązujących na obszarze województw: nowogródzkiego, poleskiego i wołyńskiego oraz powiatów: grodzieńskiego, wołkowyskiego i białowieskiego województwa białostockiego ..... | 310        |
| 71. Rozporządzenie Prezydenta RP z 19 stycznia 1928 r. o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej .....                                                                                                                                                                                                              | 311        |
| 72. Ustawa z 23 marca 1933 r. o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego .....                                                                                                                                                                                                                                                | 334        |
| <b>C.4. Sądownictwo administracyjne .....</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                            | <b>350</b> |
| 73. Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z 26 czerwca 1926 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Najwyższym Trybunale Administracyjnym .....                                                                                                                                                                               | 350        |
| 74. Rozporządzenie Prezydenta RP z 27 października 1932 r. o Najwyższym Trybunale Administracyjnym .....                                                                                                                                                                                                                                 | 358        |
| <b>C.5. Państwowa służba cywilna .....</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                               | <b>366</b> |
| 75. Ustawa z 17 lutego 1922 r. o państwowej służbie cywilnej .....                                                                                                                                                                                                                                                                       | 366        |
| <b>D. Administracja w Polsce Ludowej (Arkadiusz Bereza).....</b>                                                                                                                                                                                                                                                                         | <b>379</b> |
| <b>D.1. Podstawy ustroju państwa .....</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                               | <b>381</b> |
| 76. Manifest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego .....                                                                                                                                                                                                                                                                              | 381        |
| 77. Ustawa z 11 września 1944 r. o organizacji i zakresie działania rad narodowych .....                                                                                                                                                                                                                                                 | 383        |

|    |                                                                                                                                                          |     |
|----|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
|    | 78. Ustawa z 11 września 1944 r. o kompetencji Przewodniczącego Krajowej Rady Narodowej                                                                  | 291 |
|    | 78. Ustawa z 11 września 1944 r. o kompetencji Przewodniczącego Krajowej Rady Narodowej                                                                  | 291 |
| 91 | 78. Ustawa z 11 września 1944 r. o kompetencji Przewodniczącego Krajowej Rady Narodowej                                                                  | 3   |
| 91 | 79. Ustawa Konstytucyjna z 4 lutego 1947 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej                                                               | 3   |
| 94 | 80. Ustawa Konstytucyjna z 19 lutego 1947 r. o ustroju i zakresie działania najwyższych organów Rzeczypospolitej Polskiej                                | 3   |
| 98 | 81. Ustawa Konstytucyjna z 22 lipca 1952 r. Przepisy wprowadzające Konstytucję Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej                                         | 3   |
| 99 | 82. Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 r. (tekst ze zmianami z lat 1952–1975)                                                 | 3   |
| 13 | 83. Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 r. (tekst ze zmianami z lat 1976–1988)                                                 | 4   |
| 21 | <b>D.2. Administracja centralna</b>                                                                                                                      | 4   |
| 21 | 84. Ustawa z 21 lipca 1944 r. o utworzeniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego                                                                      | 4   |
| 22 | 85. Ustawa z 31 grudnia 1944 r. o powołaniu Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej                                                                 | 4   |
| 23 | 86. Dekret z 24 maja 1945 r. o utworzeniu Ministerstwa Odbudowy                                                                                          | 4   |
| 24 | 87. Dekret z 10 listopada 1945 r. o utworzeniu Centralnego Urzędu Planowania przy Komitecie Ekonomicznym Rady Ministrów                                  | 4   |
| 25 | 88. Dekret z 13 listopada 1945 r. o zarządzie Ziemi Odzyskanych                                                                                          | 4   |
| 27 | 89. Ustawa z 11 stycznia 1949 r. o scaleniu zarządu Ziemi Odzyskanych z ogólną administracją państwową                                                   | 4   |
| 28 | 90. Ustawa z 10 lutego 1949 r. o zmianie organizacji naczelných władz gospodarki narodowej                                                               | 4   |
| 31 | 91. Ustawa z 2 lipca 1949 r. o zakresie działania Ministra Skarbu                                                                                        | 4   |
| 33 | 92. Ustawa z 7 marca 1950 r. o przekształceniu urzędu Ministra Skarbu w urząd Ministra Finansów                                                          | 4   |
| 34 | 93. Dekret z 7 grudnia 1954 r. o naczelných organach administracji państwowej w zakresie spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa publicznego                 | 4   |
| 36 | 94. Uchwała nr 113 Rady Ministrów z 30 czerwca 1969 r. w sprawie trybu działania Rady Ministrów i Prezydium Rządu                                        | 4   |
| 40 | 95. Uchwała nr 137 Rady Ministrów z 18 sierpnia 1970 r. w sprawie kolegiów w naczelných organach administracji państwowej i urzędach centralnych         | 4   |
| 41 | 96. Ustawa z 28 maja 1975 r. o utworzeniu urzędu Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska                                       | 4   |
| 42 | 97. Ustawa z 29 grudnia 1982 r. o urzędzie Ministra Finansów oraz urzędach i izbach skarbowych                                                           | 4   |
| 45 | 98. Ustawa z 14 lipca 1983 r. o urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych i zakresie działania podległych mu organów                                          | 4   |
| 47 | 99. Ustawa z 28 lipca 1983 r. o utworzeniu urzędu Ministra Administracji i Gospodarki Przestrzennej                                                      | 4   |
| 48 | 100. Ustawa z 12 listopada 1985 r. o zmianach w organizacji oraz zakresie działania niektórych naczelných i centralnych organów administracji państwowej | 4   |

|                                                                                                                                                                                                                          |            |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>D.3. Podziały terytorialne, administracja lokalna i samorząd</b>                                                                                                                                                      | <b>454</b> |
| 101. Dekret PKWN z 21 sierpnia 1944 r. o trybie powołania władz administracji ogólnej I i II instancji                                                                                                                   | 454        |
| 102. Dekret PKWN z 23 listopada 1944 r. o organizacji i zakresie działania samorządu terytorialnego                                                                                                                      | 455        |
| 103. Ustawa z 4 lutego 1950 r. o dokonywaniu zmian podziału administracyjnego Państwa                                                                                                                                    | 460        |
| 104. Ustawa z 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej                                                                                                                                        | 462        |
| 105. Ustawa z 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych                                                                                                       | 467        |
| 106. Ustawa z 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych (tekst z 1963 r.)                                                                                                                                                  | 468        |
| 107. Ustawa z 29 listopada 1972 r. o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych                                                                                                                                | 484        |
| 108. Ustawa z 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych (tekst po zmianach w 1972 r.)                                                                                                                                      | 485        |
| 109. Ustawa z 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych (tekst po zmianach w 1973 r.)                                                                                                                                      | 486        |
| 110. Ustawa z 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych                                                                                                | 488        |
| 111. Ustawa z 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych (tekst po zmianach w 1975 r.)                                                                                                                                      | 491        |
| 112. Rozporządzenie Rady Ministrów z 13 stycznia 1978 r. w sprawie statusu wojewody                                                                                                                                      | 492        |
| 113. Rozporządzenie Rady Ministrów z 18 sierpnia 1978 r. w sprawie statusu naczelnika gminy                                                                                                                              | 496        |
| 114. Ustawa z 20 lipca 1983 r. o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego (tekst z 1988 r.)                                                                                                                    | 499        |
| <b>D.4. Sądownictwo administracyjne</b>                                                                                                                                                                                  | <b>523</b> |
| 115. Ustawa z 31 stycznia 1980 r. o Naczelnym Sądzie Administracyjnym oraz o zmianie ustawy – Kodeks postępowania administracyjnego                                                                                      | 523        |
| 116. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 25 lutego 1981 r. w sprawie struktury organizacyjnej Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz ustalenia siedzib, właściwości i organizacji ośrodków zamiejscowych tego sądu | 525        |
| 117. Ustawa z 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (tekst z 1980 r.)                                                                                                                                 | 527        |